

TRIBLIOTHEK?

KISS JENŐ

A "szigorúan a használóhoz igazodó hármastagolású könyvtár", kissé bonyolult és nehézkes elnevezése helyett ezt a játékos és könnyed (hiszen a "bi" nem kettőt jelent a "Bibliothek"-ben) nevet adta a gyermeknek . . . ki is? Vagy Uta Klaassen, a "Gütersloh-i Városi Könyvtár kft." igazgatónője, de valószínűleg inkább a speyeri Schulz könyvtárberendező cég valamelyik reklámszakembere. S a "gyermek", amely a nevet kapta, az 1984. május 4-én megnyílt *gütersloh-i könyvtár*, több okból is sok vihart kavart, feltűnést keltett az NSZK könyvtárügyében.

Városi Könyvtár kft.

A közművelődési könyvtárak a szövetségi köztársaságban is a tanácsok által fenntartott közintézmények. A kelet-westfáliai, 80 000 lakosú (ott középvárosnak minősülő) Gütersloh 1903-ban alapított könyvtára 1979-ben 70 000 állományegységet számlált és egy 1913-ban, takarékpénztárnak épült, kb. 400 m²-es épületben szorongott.

A városban székelő Bertelsman könyvkiadó részvénytársaság ajánlata egy alapítvány létrehozására, kapóra jött a városnak. Az alapítvány első vállalkozásaként egy korlátozott felelősségű társaságot hoztak létre az új városi könyvtár felépítésére és működtetésére. Ez volt a vihar első szele. Egy magáncég – ráadásul egy kiadással foglalkozó vállalkozás – mint egy "független" közkönyvtár fenntartója? Közintézmény, mint "kft."?

A viták és az eltérő vélemények ismertetésére itt nincs terünk. A végül is létrejött konstrukció lényege, hogy az alaptőke 51%-át a város, 49%-át a Bertelsman alapítvány adja, a társaság vezető tanácsának 11 tagjából 6-ot a város, 5-öt az alapítvány delegál. Az elnök mindig a város képviselője, helyettese az alapítványtól kerül ki. A cégvezető és könyvtárigazgató nem szükségképpen azonos személy. Mindenesetre 1981 májusa óta perszonálunió jött létre a két funkció között: 1980 októberében Uta Klaassent alkalmazták könyvtárigazgatónak, aki fél év múlva egyúttal cégvezető is lett. Bertelsmannék nemcsak pénzt adtak a kft.-hez, szakértelmet, tapasztalatot is. Épp ezért az első és legfontosabb célt: az új könyvtár felépítését, mint beruházóra, rájuk bízták.

A tervtől a megvalósulásig

A hármastagolású könyvtár körül immár 14 éve folyó vitákban Gütersloh egyértelműen e megoldás mellett szavazott. A könyvtári kft. létrehozása előtt is ilyen könyvtár

építése volt a cél, utána pedig minden lépés ezt az elhatározást erősítette. A koncepció kidolgozásával, a könyvtárigazgató kiválasztásával, az építészeti tervpályázat kiírásával (1980. augusztus, a beadás 1980. december), Heinz *Emunds* tanácsadóként való megnyerésével egyre jobban elkötelezték magukat az elv és annak példamutató megvalósítása mellett.

A pályázaton 55 tervező vett részt, és valóságos búcsújárás indult Münsterbe, *Emunds* könyvtárába, az elv hívőinek Mekkájába. 1981 áprilisában volt az eredményhirdetés és az elsődíjas tervet (*Geller+Müller* és *Peter Friedeberg* Euskirchenből) fogadta el a város kivitelezésére. Ahogy a munka haladt, a viták fokozódtak. Könyvtári és építészeti szaklapokban szinte minden fázisról hírt adtak az ügy hívei, minden könyvtárosi összefüggésben, baráti beszélgetésekben téma volt a gütersloh-i "csoda". Nem kisebb viták voltak a zsűriben is. Az első díjas és végül is megvalósult terv építészettörténeti elemekből (kupola, passzázs, íves ablakok stb.) hozott létre modern (hívei szerint a legmodernebb) könyvtárpéldét. Nem csoda hát, hogy egy bírálótól ilyen jelzőket kapott: "operett", "lila szélhámoság".

A kiviteli tervek elkészítése 1981 májusától decemberig tartott, 1982 áprilisától decemberéig fel is húzták az épületet. A belsőépítészeti tervezés ezzel párhuzamosan 1981-ben kezdődött. A könyvtárosok és építészek közös munkacsoportja a stuttgarti Könyvtáros Főiskola bekapcsolásával speciális berendezési követelményeket alakított ki, a *tribliothek* (közben így nevezték el, "míg szellemesebb nevet nem találnak") számára. A követelmények hangsúlyos pontjai: új bútorprogram a gyermekkönyvtárban, a "közeli tartomány" berendezése, a szokásosnál is nagyobb flexibilitás a hagyományos övezetekben. A berendezési versenyt a *speyeri Schulz* cég nyerte, amely az elkészült bútortípusokat *Tribliothek* védjeggyel bejegyeztette. *Schulzék* egyébként a könyvtár létrehozásának dokumentumait, az építkezés, a berendezés történetét, a koncepciók alakulását faliújságon mutatták be, az 1983. évi hannoveri Könyvtáros kongresszuson. Később ezekből négy füzetet készítettek, majd egybekötve újra kiadták a könyvtár megnyitására.

Ezen idő alatt természetesen folyt az új könyvtár szakmai előkészítése. A gyakorlati tennivalók (a régi állomány újrakatalogizálása, állományrevízió stb.) és az új könyvtár elméleti megalapozására. Minden kérdéskörre, tartományra tervezőcsoportot hoztak létre a könyvtár minden érdekelt dolgozójából és külső szakértőkből. Valamennyi fontosabb kérdést megvitatták a *Deutsche Bibliotheksanstalt* illetékes szakbizottságával.

A nyitásra minden elkészült. Megjelent a könyvtár – olvasóknak szóló – újságjának az *Elebib-Zeitung*nak (az elefánt a könyvtár emblémája) az első száma, amelyben a könyvtár minden szolgáltatása, övezete és dolgozója bemutatkozik.

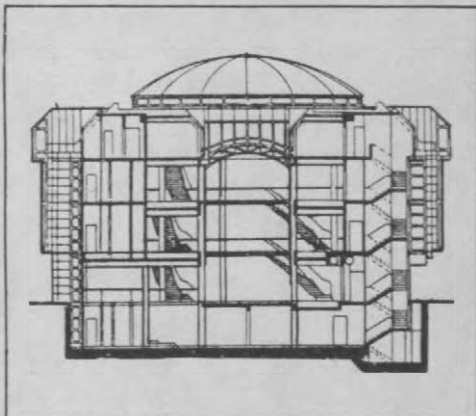
Az épület

Az új épület enyhe (7°) szögben nyíló V betűt formáz. A két – nem egyenlő hosszú – szárny belső oldala teljesen nyitott. A köztük levő teret üvegtető, középen üvegpupola fedi.

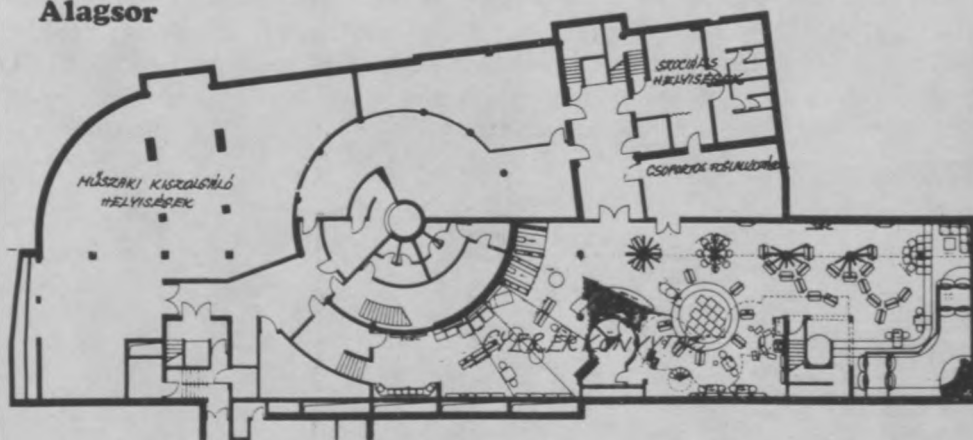
Az üvegtetővel fedett bejárati passzázs a kupolacsarnokba vezet a látogatót. Innen minden áttekinthető, minden ide vezet, és innen lehet mindenhova eljutni. A világítás nappal is, este is példaszzerű. Az egész épület könnyen áttekinthető, de mindenütt vannak az elmélyedést lehetővé tevő csendes sarkok.

Az alsó négy szint mellékelt alaprajza tájékoztat az elrendezésről (az ötödik szint a munkahelyeké). Az egyes szintekhez néhány megjegyzés kívánkozik.

Az alagsorban elhelyezett gyermekkönyvtár a földszint üvegfalán keresztül kap természetes világítást. Gyermekartotéka, játékhelyiség, ifjúsági "közei tartomány" található benne. Ide tervezett speciális berendezések: az oszlopokon álló és a földszinti légtérbe felnyúló olvasókosarak, amelyekben körpadon ülve lehet olvasni és zenét hallgatni. Ugyancsak használhatók a fejhallgatók a tengerparti napozókosarakhoz hasonló felfüggesztett hintázó székekben. A gyermekkönyvtárban a hanglemezek lejátszásához külön kezelőpult van, amelyet a könyvtáros kezel. A gyermekkönyvtár közepén lépcsőzetes, arénaszerű süllyesztett tér van, az olvasókosarakhoz vezető lépcső fordulójában "boszorkányház"-nak nevezett olvasóketrecek. Az alagsor többi helyiségében a könyvtári "mellékhelyiségek" (háziyomda, a visszahozott könyvek szétosztó helyisége, anyagraktár stb. helyezkednek el.)

Alagsor

A hármas tagolású könyvtár

A Gütersloh-i könyvtár az első olyan könyvtáráépület, amely tudatosan a münsteri modell következetes megvalósítására törekedett. Hogy sikerült a vállalkozás?

A hármas tagolás itt szintenként is elkülönül. A "közeleli tartomány" nemcsak annyi, amennyit a földszinti alaprajzon jelölnek. Az voltaképpen az egész földszint, amelynek a középpontja az 50 férőhelyes olvasókávéház. A látogató innen – szinte anélkül, hogy észrevette volna – a tulajdonképpeni közeleli tartományba jut, ahol az állomány 10%-át helyezték el, érdeklődési körök szerinti csoportosításban. De a földszinten elhelyezett egyéb övezetek is a mindennapi érdeklődést szolgálják. Az aktualitások tere, ahol gyakran cserélgetik az anyagot (parlamentari viták, olimpia stb.) a tájékoztatás, a rendezvények, a tudatos kapcsolódás a város életéhez, problémáihoz mind azt szolgálják, hogy bizonyítsák: ez valóban "mindenki könyvtára", "emberközeli könyvtár". A földszint oldott hangulata ("piactér"), amelyet egyaránt szolgál az építészeti megoldás (az utcáról betekinthetünk az épületbe, a kupola "nyüzsgése" és kávéillata) és a szakmai megoldások sokfélesége egyaránt egy könyvtárra épített "közösségi ház" benyomását keltik.

Mindez "kicsiben" megismétlődik a gyermekkönyvtárban (képeskönyvek, játékok, kényelmes, otthonos olvasási lehetőségek, érdeklődési körök szerinti elrendezés, 15 000 állományegység). Itt is van "közeleli tartomány", az életkorok szerinti érdeklődés kombinálása a tematikussal.

Az I. és II. emelet a "hagyományos" szabadpolcos könyvtár, nagyon is nem hagyományos megoldással. Nemcsak a dupla alapterület, hanem a gazdag állomány (40 000 kötet szakirodalom, de "semmi tudomány" hiszen a városban nincs egyetem, és az ilyen igényeket könyvtárközi kölcsönzéssel elégítik ki: 14 000 kötet szépirodalom) is bizonyítja, hogy a hármas tagolás sem jelenti szükségszerűen a könyvtár nevelő feladatainak elhanyagolását. A különféle dokumentumokból is gazdag választékot nyújtanak (az össz-állomány 10%-a av-anyag), és gondoltak a lakosság kb. 10%-át kitevő külföldiekre is. A török, görög, spanyol, olasz, portugál és szerb-horvát származású polgároknak fejenként egy kötet jut (itt is érvényes a 10%-os av-hányad). A könyvtárnak egyébként a városban működik egy 20 000 kötetes integrált iskolai és ifjúsági fiókja. Az artotéka induló állománya 200 lap, a gyermek-artotékéé pedig 50. Meg merjük kockáztatni: a középső tartomány emlékeztet egy szakrészleges szabadpolcos könyvtárra. Ezt egészíti ki a "távoli tartomány": a raktár, sőt a többi – könyvtárközi kölcsönzéssel elérhető – könyvtár.

A könyvtárban – mindenkit beleértve – 23 munkatárs dolgozik, közülük 11 könyvtáros. Az alacsony létszámot a magasfokú gépesítés és munkaszervezés tette lehetővé. Ezzel a létszámmal heti 45 órán keresztül tartanak nyitva (naponta 11–19^h-ig, szombaton 9–12-ig), amely duplája a korábbiaknak.

Az elképzelések igen sokoldalúak, fantáziára és nyitottságra mutatnak. Működési tapasztalatokról még korai lenne beszélni. Mikor én láttam, a könyvtár – különösen a földszint és a gyermekkönyvtár – zsúfolt volt, de ez az újdonság varázsa is lehet.

Gütersloh-i kollégáink mindenestre megvalósították becsvágyó elképzelésüket: övük a hármas tagolású könyvtári megoldás eddigi csúcsteljesítménye.

Könyvtárak igen nyomós érv a téma körüli vitában. A sok részletmegoldás kritikája ellenére is méltán aratott sikert a német közművelődési könyvtárosok egyesülete idei közgyűlésének résztvevői között.

IRODALOM

1. Die Elebib-Zeitung. 1984. 1.sz.
2. Der Gütersloh-Report. Darstellung des Konzeptes der dreigeteilten Bibliothek am Beispiel der Stadtbibliothek Gütersloh GmbH. 1–4. Folge. Speyer. Schulz Bibliothekstechnik. GmbH. 1984. 40 p.
3. HENNING, Wolfram – JOULY, Hannelore: Überblicke, Durchblicke, Himmelsblicke/Die neue Stadtbibliothek in Gütersloh ist eröffnet. = Buch und Bibliothek. 36.Jahrg. 1984. 361–372.p.
4. KLAASSEN, Uta: Die Stadtbibliothek Gütersloh GmbH. = ABI-Technik. 4.Jahrg. 1984. 2.no. 129–131.p.

SZÁMÍTÓGÉP-ISMERETI TANFOLYAMOKAT indított Tacoma amerikai város könyvtára. A város lakosságának 1982 végén már csak 12%-a volt munka nélkül, s az újonnan szervezett munkahelyeken többnyire szükség volt számítógép kezelésére. A könyvtár külön államsegéllyel számítógépes laboratóriumot rendezett be. Háromszintű tanfolyamot szerveztek: bevezető előadássorozat (8 óra); Basic-programozás (16 órás előadássorozat s otthoni gyakorlás a könyvtár által kölcsönzött számítógépen); a számítógép alkalmazási lehetőségei (laboratóriumi gyakorlatok). A könyvtár csaknem 100 dolgozóján kívül 600 résztvevő jelentkezett, úgy hogy (mivel egy csoportba csak 25 személyt vettek fel) a 4 hónapra tervezett programot egész évre meg kellett hosszabbítani.

Library Journal. 1984. január 1.